

Քամայան Արևիկ
(Հայաստան, ԵՊՀ)

ՀԱՄԱՑԱՆՑԻ ԼԵԶՎԻ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Համացանցը դարձել է մարդկանց հաղորդակցման ամենատարածված միջոցը, և այստեղ ձևավորվում է նոր լեզու, որը տարբերվում է թե՛ գրավոր, թե՛ բանավոր խոսքից. այն լեզվի նոր որակ է՝ իր առանձնահատկություններով, որը լուրջ ուսումնասիրման կարիք ունի: Համացանցի լեզվի մասին բազմաթիվ ուսումնասիրություններ կան այլ լեզուներով. գրվել ու գրվում են հոդվածներ, ատենախոսություններ, մենագրություններ¹:

Հիմնականում ուսումնասիրել ենք Facebook սոցիալական ցանցի ([https:// web.facebook.com/](https://web.facebook.com/)) նյութերը, նաև որոշ ժամանցային ու լրատվական կայքերի մեկնաբանությունների բաժինն ու դրանց ֆեյսբուքյան էջերը (<http://blognews.am/arm/>, [http:// news.am/arm/](http://news.am/arm/), <http://www.azatutyun.am/p/3148.html> ևն): Այլ սոցցանցերին (օրինակ՝ Вконтакте-ին (<https://vk.com/>), Twitter-ի և (<https://twitter.com/>), Одноклассники (<https://ok.ru/>) չենք անդրադարձել երկու պատճառով. դրանք հիմնականում հայալեզու չեն, կամ այնտեղ գերիշխում է այլատառ (լատինատառ կամ կիրիլիցայով) հայերենը, կամ էլ այդ կայքերում հայաստանցիներն առանձնապես ակտիվ չեն: Ըստ 2016 թ. տվյալների՝ «Հայաստանից «Ֆեյսբուքի» ակտիվ օգտատերերի թիվը ամսական կտրվածքով հասել է մեկ միլիոնի, օրական լսարանը հասնում է մոտ 650 հազարի: «Թվիթերի» հայաստանյան լսարանը մոտավորապես կարելի է գնահատել մոտ 15-20 հազար օգտատեր: Ռուսաստանյան «ՎԿոնտակտե» սոցցանցում գրանցված է 1 մլն 146 000 հայաստանցի, սակայն Հայաստանից օգտատերերի ակտիվությունը քննարկումներում շատ ցածր է»²: 2017-ի տվյալները մի քիչ այլ են. «Ըստ Liveinternet տվյալների, Օդնոկլասնիկի այցելուների թիվը 2017 թ. նվազել է, և հոկտեմբերին օրական կտրվածքով այցելուների թիվը հասել է 692 հազարի: Հայաստանից Ֆեյսբուքի այցելությունների

¹ Տե՛ս, օրինակ, **David**. *Language Development Via The Internet*. ScienceDaily, 28 February 2005. **Crystal, D.** *Language and the Internet* (2nd Ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2006. **Trevor J. Blank**, *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. Utah State University Press, 2009 **Сидорова М.** *Интернет-лингвистика: Русский язык. Межличностное общение*. М. 2006. **Виноградова Т.Ю.** *Специфика общения в интернете / Русская и сопоставительная филология: Лингвокультурологический аспект*. - Казань, 2004, **Трофимова, Г. Н.** *Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты*. Докторская диссертация, 2004 ևն:

² Տվյալները վերցրել ենք **Մամվել Մարտիրոսյանի** «Սոցիալական ցանցերը Հայաստանում (2016թ. աշնան տվյալներ)» հոդվածից՝ http://www.noravank.am/arm/issues/detail.php?ELEMENT_ID=15161

թիվը ամսական կտրվածքով հասնում է արդեն 1 միլիոն 100 հազարի, օրական կտրվածքով Հայաստանից հարթակն այցելում է մոտ 690 հազար օգտատեր»³:

Մինչև վերջերս բավականին տարածված էր այն տեսակետը, թե գրավոր խոսքը ենթադրում է գրական, ստանդարտ, նորմավորված լեզու. թերևս որոշակի ազատություն ունեն գեղարվեստական գրականությունը: Սակայն համացանցի տարածման հետ շատ բան է փոխվել: Թեև համացանցում, մասնավորապես սոցցանցերում, հաղորդակցումը գրավոր է, այն շատ ավելի մոտ է բանավոր խոսքին. հիմնական լեզուն խոսակցականն է, ոչ թե գրականը: Այս լեզուն անվանում են նաև գրավոր-խոսակցական (письменно-разговорный)⁴: Սոցցանցերը ոչ ֆորմալ շփման վայր են, ինչպես ցանկացած այլ հասարակական վայր, և այստեղ չեն գործում գրական լեզվի խիստ կանոնները: Մարդկանց մեծ մասը նախընտրում է համացանցում շփվել խոսակցական լեզվով, ինչպես բանավոր խոսելիս:

Մենք առանձնապես չենք անդրադարձել ուղղագրական, կետադրական, քերականական, ոճական այն սխալներին, որոնք անմիջական կապ չունեն համացանցի հետ. մարդիկ այդ սխալներն անում են նաև համացանցից դուրս՝ ձեռագիր գրելիս, բանավոր խոսքում: Եթե մինչ համացանցային դարը ոչ գրագետ մարդիկ ուղղակի չէին հայտնվում եթերում, չէին գրում ու տպագրվում մամուլում, ապա այսօր նրանք ամենուր են՝ հեռուստատեսություն, էլեկտրոնային ու տպագիր մամուլ, համացանց: Թերևս այս է պատճառը, որ շատերին, հատկապես միջին ու ավանգ սերնդին թվում է, թե մարդիկ անգրագետ են դարձել համացանցի «շնորհիվ». իրականում համացանցը պարզապես երևան հանեց այս խնդիրը:

Համացանցում հաղորդակցման լեզվի ընտրությունը կախված է մարդու կրթությունից, մասնագիտությունից, սոցիալական ու հասարակական դիրքից, տարիքից ու սեռից, նաև նյութից, թեմայից, խոսքի նպատակից, այն լսարանից, ում ուղղված է, վիրտուալ խոսակիցների փոխհարաբերություններից ևն: Եթե շփումն անձնական նամակագրության միջոցով է, իրար մոտիկից ճանաչողներն անհամեմատ ազատ են, և արագ գրելիս առանձնապես ուշադրություն չեն դարձնում ուղղագրությանն ու կետադրությանը, քերականական, տրամաբանական ևն սխալներին, հնարավոր են բազմաթիվ վրիպակներ: Չանագան թեմատիկ խմբերում, որտեղ սովորաբար հավաքվում են հիմնականում նույն կրթական մակարդակ, ընդհանուր հետաքրքրություններ ունեցող, հաճախ նաև նույն սերնդի մարդիկ, գործում են որոշակի ներքին կանոններ, գրված ու չգրված օրենքներ: Կախված խմբի բնույթից՝ շփումը կարող է լինել թե՛ գրական հայերենով (որը կարող է ներառել խոսակցականի որոշ տարրեր), թե՛ խոսակցականով, թե՛ ժարգոնով ու անգամ բարբառով: Եթե գրածը նախատես-

3Տվյալները վերցրել ենք **Մամվել Մարտիրոսյանի** «*Անցիալական ցանցերը Հայաստանում. 2017-ի աշուն*» հոդվածից (<https://media.am/social-media-in-armenia-2017>):

4 Այս մասին տե՛ս **Кузнецов А. В.** *Письменная разговорная речь в онлайн-коммуникации. Молодой ученый.* 2011, №3. Խո. 2, էջ. 24-26: **Валиахметова Д.Р.** *Письменная разговорная речь в контексте особенностей Интернет-дискурса. Бодуэновские чтения: Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика: Междунар. науч. конф. Труды и материалы.* Казань, 2001, էջ 7-9 ևն:

ված է ոչ միայն ընկերների ու սահմանափակ թվով մարդկանց, այլ շատ ավելի մեծ լսարանի համար, մարդիկ, հատկապես հանրային դեմքերը (քաղաքական, հասարակական գործիչներ, գիտության բնագավառի ներկայացուցիչներ, լրագրողներ, արվեստի, մշակույթի մարդիկ ևն) սովորաբար ավելի ուշադիր են սեփական սխալների նկատմամբ, խոսքն ավելի մոտ է գրականին, գրելուց հետո հնարավորություն ունեն խմբագրելու, ուղղելու, փոփոխություններ անելու:

Բազմազանությամբ հանդերձ՝ այնուամենայնիվ կարելի է արձանագրել, որ այսօր համացանցում շփման հիմնական լեզու խոսակցականն է: Իհարկե, կան նաև բացառապես գրականով գրողներ, սակայն նրանց թիվն ընդհանուր ֆոնին մեծ չէ:

Խոսակցականի ազդեցությունն ակնհայտ է համացանցային լեզվի բոլոր մակարդակների վրա՝ հնչյունական, բառապաշարային, քերականական:

Բանավոր խոսքին, խոսակցականին հատուկ **հնչյունափոխությունը**, հատկապես հնչյունների անկումը, ապաձայնեղացումը, խուլերի ձայնեղացումը, արտակարգ հնչյունափոխությունը ևն արտահայտվում է նաև գրավոր խոսքում: Ընդ որում՝ գրավոր խոսքում հայտնվում են ոչ միայն գրական ստանդարտ լեզվում քիչ թե շատ գոյության իրավունք ստացած դեպքերը (օրինակ՝ էս, էդ, էն), այլև հնչյունափոխության այն դեպքերը, որոնք գրական լեզուն կոպիտ սխալ է համարում. *սենց/տենց/նենց, ստեղ/ստե, ըտեղ/ըտե, ընդեղ/ընդե, ախպեր, ապե, որտե, ջոգել, ընգեր, քցել, էթալ, ըլնել, դուս, վեկալել, պտի, էլ-ի փոխարեն՝ է (մեկ է տեսա)*, վաղակատար դերբայի վերջին լ-ի անկում (*բան չի եղե, լավ եմ արե, դուս ա եկե*), համակատարի *ս*-ի անկում (*չի գալի, չի տալի*), հրամայականի *-իր* վերջավորության վերջին *ր*-ն գրեթե ոչ ոք չի գրում՝ *գրի, մի գրի* ևն:

30 декабря 2016 г.
- դե ցույց տվեք էդ դիվերսիայի ապացույցները:
- արա էս դիակի ֆոտոները խի՞ եք դրե, չեք ամաչում:

1 сентября в 18:10
Դժվար թե էսի Խայամը գրած ընի, որտե՞վ Խայամը հզոր բժիշկ էր, հզոր մաթեմատիկոս ու հզոր աստղագետ-ֆիզիկոս: Համ էլ ասում են, որ ինքը շատ ժուժկալ մարդ էր, ու վափշե չէր խմում: Բայց մեկ ա, ով է՞լ գրած ընի, սիրուն ա գրե:

Է օժանդակ բայի փոխարեն գրեթե համատարած գործածվում է խոսակցական *ա*-ն, *չէ*-ի փոխարեն՝ *չի*-ն (*լավ չի, կարևոր չի*): Ընդ որում՝ բավականին շատ են *ա* օժ. բայը նախորդ բառին կից գրողները, մի բան, որ գրեթե չի հանդիպում է օժ. բայի դեպքում՝ *գրումա՝ գրում ա*-ի փխրն., *մեկա՝ մեկ ա*-ի փխրն.:

Գրավոր խոսքում հայտնվում են նաև բանավոր խոսքում տարածված *համա-ձայն-հմո*, *մանկապարտեզ-մնգո*, *հեծանիվ-հեծո*, նաև խոսակցականում փոխառված (ռուսերենից և անգլերենից) *ձյա* (дядя), *ժյա*- (тетя), *ֆեյս* (Facebook-ից) *կոմպ* (compu-

ter-ից), *օղն* (Одноклассники կայքի անունից), *ինէտ* (Internet-ից) և կարճ ձևերը. սա մասամբ կապված է նաև համացանցային լեզվին բնորոշ արագագրության հետ:

Որքան էլ համացանցում շփումը հիմնականում խոսակցական լեզվով է, գրավոր խոսքը որոշակի կանոններ է թելադրում. ուղղագրության կանոնները հիմնականում պահպանվում են (պայմանով, որ գրողը դրանք գիտի), և հնչյունափոխության ամեն դեպք չէ, որ հայտնվում է գրավոր խոսքում: Մեր ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գրավոր խոսքում հաճախ հայտնվում են բանավորին հատուկ հնչյունափոխության այն դեպքերը, որոնք կամ իմաստատարբերակիչ են, կամ այդ հնչյունափոխությունը սոցիալական այն կամ այն խավին, շերտին, տարիքային խմբին բնորոշ երևույթ է: Օրինակ՝ բանավոր խոսքում, խոսակցականում իմաստային որոշակի տարբերություններ ունեն ընկեր և ընգեր, զցել և քցել, ջոկել և ջոգել ևն բառերը, և նույն մարդը տարբեր իրավիճակներում է կարող է գործածել նույն բառի հնչյունափոխված տարբերակները (ջոկելը տարբերել, տարբերակելն է, իսկ ջոգելը՝ հասկանալը, գլխի ընկնելը): Իսկ, օրինակ, գորձ, երգիր, աշրանք, աշրել, դշոց, աշք, մեշք ևն արտասանությունը հիմնականում բնորոշ է բարբառախոս կամ կրթական ավելի ցածր մակարդակ ունեցող մարդկանց, և հաճախ համացանցում գործածվում է հեզնական նպատակներով (նկատի ունենք բառի ճիշտ գրությունն իմացողներին): Դիտավորյալ արված «տառասխալը» կարող է գրվել մեծատառով, որ նշանակում է, թե գրողը գիտի բառի ուղղագրությունը.

17 марта 2015 г.
«Ոչ իրանք են աճրում, ոչ մեզ են թողնում» աճրենք»:

Նույն կերպ հիմնականում հեզնական նպատակով են գործածվում ռուսական արտասանություն կեղծող ձևերը՝ իձեա, կրեաժիվ, ակժիվիստ, ծյունինգ, ինժիլ/զենտ ևն:

28 ноября 2016 г.
Գրողը տանի, արդեն կատարում եմ էս աջուձախ թնդացող «ակժիվիստ» ու «գրանտակեր» փոթորիկներից: Մարդը փողոցում ծեծ ուտող սաղկան փորձել

Հետաքրքիր է նաև, որ համացանցային լեզվում ռուսերեն բառերը հայատառ գրելիս հաճախ ոչ թե գրադարձվում են, ինչպես ընդունված է գրական լեզվում, այլ տառադարձվում. պահպանվում է բառի արտասանությունը. *ձետկա* (детка), *կստաժի* (кстати), *պադումայեշ* (подумаешь), *յա ձիկը իզվինյայու* (я дико извиняюсь), *ֆայրտակի* (все-таки) ևն.

յա ձիկը իզվինյայու, բայց իմ պապա տարիքում իմ սերը Децл-ն ու Тату-ն էին, նա խուդոյ կանեց՝ Отпетые мошенники ու Дискотека Авария... ու չէ, դաժը իրանց կասեւտները չէի առնում, կակ-տը ձեռս չէր գնում :ճ ա բայց ի՞նչ նահույ ռուկիվեմիս, մոյսայն
#պատամուշտրյեսծԱյոշկաուծիբյա

Բառերի դիտավորյալ աղավաղված գրությունը համացանցի լեզվի կարևոր առանձնահատկություններից է, այն հատուկ է ոչ միայն հայալեզու համացանցին⁵:

Հաճախ են աղավաղված գրվում քաղաքական, հասարակական գործիչների, հայտնի մարդկանց անունները. այս միջոցով հիմնականում արտահայտվում է արհամարհանք, հեզմանք, ծաղր. *Աշոծյան, Պուծին, Ծայրիկյան/Մայրիկյան, Վախտին Մարդագարյան, Աղետ Բարսեղյան, Ահավոր Աղիբեկյան* են:

Կարող են աղավաղված գրվել նաև հասարակ անուններ՝ *բոզտիկան (ոստիկան), իքսպերդ (expert, экеперт), անվոռուկ (անմոռուկ), վթարանդի (վտարանդի)* են:

Այս բառերի մի մասը դուրս է գալիս համացանցի սահմաններից, հայտնվում նաև բանավոր խոսքում՝ համալրելով խոսակցական լեզվի բառապաշարը:

Համացանցում հաղորդակցումը շատ արագ է տեղի ունենում, և ժամանակ խնայելու, արագ գրելու նպատակով շատ են գործածվում զանազան **հապավումներ**, հաճախ հենց անգլերեն (քանի որ դա ավելի կարճ է). օրինակ՝ *OMG* (Oh my god!՝ աստված իմ), *LOL* (laugh(ing) out loud կամ lots of laughs՝ բարձրաձայն ծիծաղ), *R.I.P.* (requiescat in pace. համապատասխանում է հայերենի «Աստված հոգին լուսավորի» արտահայտությանը), *IMHO* (In my humble opinion՝ իմ համեստ կարծիքով), *WTF* (what the fuck՝ զոռեկաբանություն է), *wow!* (արտահայտում է հիացմունք, զարմանք են), *sms* (Short Message Service՝ կարճ հաղորդագրություն), *pm* (Personal/private message՝ անձնական նամակ/հաղորդագրություն) են: Երբեմն հապավումները գրվում են հայատառ՝ *ԻՄՇՕ, LOL/LNL, ՖԲ* (ավելի հաճախ փոքրատառերով՝ *իմհո, լոլ/լոլ, ֆբ, սմս, պլ* են): Հայերեն գրված տեքստում ռուսերեն հապավումներն անհամեմատ քիչ են հանդիպում՝ սովորաբար ռուսախոսների մեջ՝ *X3* (x*ен ego знает), *ЕМНИП* (если мне не изменяет память՝ եթե հիշողությունս ինձ չի դավաճանում), *ЗЫ* (տառերի տեղը համապատասխանում է լատինական ստեղնաշարի P.S.-ին) են:

Մեծ թիվ են կազմում հենց համացանցային լեզվում ստեղծված կամ փոխառված **նորաբանությունները, դիպվածային բառերն ու դարձվածքները**: Անշուշտ, նոր բառերի մի մասը տարածվում է նաև համացանցից դուրս, հայտնվում տպագիր մամուլում, մտնում բանավոր խոսք: Սակայն բազմաթիվ նորաբանություններ գործած-

⁵Ռուսերենում այս դիտավորյալ աղավաղված գրության մասին տե՛ս **Жаргон падонков** հոդվածը՝

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%BD_%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2, նաև <https://lurkmore.to/> կայքում՝

Язык падонков հոդվածը

http://lurkmore.to/%D0%AF%D0%B7%D1%8B%D0%BA_%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2 նա:

վում են միայն համացանցային հարթակներում: Բազմաթիվ դիպվածային բառեր են ամեն օր ստեղծվում ու անհետանում՝ ընդամենը մեկ-երկու անգամ գործածվելուց հետո. այս բառերը գտնելն անհամեմատ դժվար է համացանցային սարդոստայնի մեջ: Այդ տեսանկյունից ուշագրավ է Լեզվի ինստիտուտի աշխատակիցների կազմած բառարանը, որի երկու պրակներն արդեն լույս են տեսել. այնտեղ ընդգրկված են վերջին տարիներին գեղարվեստական գրականության մեջ, մամուլում կիրառված և մինչ այդ բառարաններում չգրանցված բազմաթիվ նորաբանություններ ու դիպվածային բառեր⁶: Սակայն որքան որ հասցրինք ծանոթանալ, այդ բառարաններում գրեթե չկան սոցցանցերում ստեղծված բառեր: Համացանցային դիպվածային բառերի մի փոքրիկ բառարան կա «Գրանիշ» կայքում⁷:

Նոր բառերի մեծ մասը կազմվում է հայերենի բառակազմական գործուն կաղապարներով և համաբանությամբ:

Մեր դիտարկումներով՝ համացանցային լեզվում ամենագործուն կաղապարներից մեկը գոյ.+հայ/-ուհի կաղապարն է՝ *ֆեյսբուքահայ/-ուհի*, *ոդրահայ/-ուհի*, *մուննաթահայ/-ուհի*, *պաթոսահայ/-ուհի*, *տրանսլիտահայ/-ուհի*, *քյառթահայ/-ուհի*, *թվիտերահայ/-ուհի*, *բուծիկահայուհի* ևն:

Սրանցից կազմվում են նաև -ություն ածանցով բառեր՝ *ֆեյսբուքահայություն*, *տրանսլիտահայություն*, -երեն ածանցով բառեր՝ *պաթոսահայերեն*, *տրանսլիտահայերեն*, *քյառթերեն/քյառթահայերեն* ևն:

Համաբանությամբ և հայերենի գործուն կաղապարներով կազմված բառերից են.

լայքմեջ (հայտնի գոեհիկ բառի համաբանությամբ), *արտագաղջ* (արտագաղթի համաբանությամբ), *գաղջամուղջ* (աղջամուղջի համաբանությամբ), *լայքակից* (հմմտ. աշխատակից, բախտակից), *վայրենակից* (հայրենակիցի համաբանությամբ), *պայքարիստ* (ակտիվիստի համաբանությամբ), *սհավորիզմ* (աֆորիզմի համաբանությամբ), *ֆեյսբուքաբնակ*, *ցանցաբնակ* (հմմտ. երևանաբնակ, տեղաբնակ), *մեմառատ* (հմմտ. բերքառատ, ջրառատ), *մեմաստեղծ* (հմմտ. բանաստեղծ), *-չի* ածանցով արհամարհական բառեր՝ *քոմենթչի*, *ֆեյսբուքչի*, *ստատուսչի* ևն: Քիչ չեն նաև փոխառյալ արմատ+բայական *ել/ալ* վերջավորությամբ բառերը՝ *լայքել*, *շելր-շելրել*, *ֆրենդ-ֆրենդվել*, *չատ-չատվել*, *գուզլ-գուզլել*, *քոմենթ-քոմենթել* ևն:

Ինչպես հաճախ է հանդիպում բանավոր խոսակցականում, փոխառած բառերը «հայացնում ենք»՝ դրանց ավելացնելով *անել/լինել* բայերը՝ *անֆրենդ/ռազդոենդ անել*, *(ան)ֆոլլոու անել*, *բլոկ անել*, *շելր անել*, *դիսլայք անել* ևն:

Հետաքրքիր է հատկապես բաղարկությամբ՝ կոնտամինացիայով կազմված բառերի առատությունը: Թեև բաղարկությունը խիստ պասիվ բառակազմական մի-

⁶Տե՛ս **Նոր բառեր**: Պրակ Ա, Բ: Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե. 2016:

⁷ <http://bar.granish.org>

ջոց է հայերենում, սակայն համացանցային լեզվում այս եղանակով բավականին շատ բառեր են կազմվում.

ռուսուլման (ռուս+մուսուլման)

բարեքանդ (բարեկարգ +քանդել)

հանրապետականք

Լիսկաբոն (Լիսկա+Լիսաբոն)

(հանրապետական+տականք)

տարոնայք (Տարոն + պարոնայք)

ծրագրամիստ

–սելֆիդայի (սելֆի+ֆիդայի)

(ծրագրավորող+программист)

խզմայլվել (Խզմայլան + զմայլվել) նն:

շպարազինություն

(շպար+սպառազինություն)

Բաղարկությամբ կազմված բառերի մի մասը փոխառություն է.

Պուտլեր – Պուտին+Հիտլեր

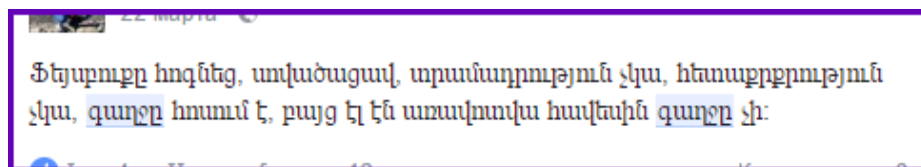
լիբեռաստ - լիբերալ + պեդեռաստ

գեյրոպա -գեյ +Եվրոպա

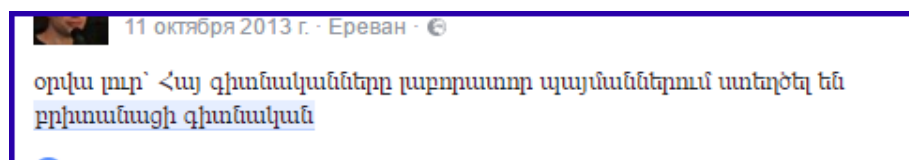
դեգեներալ - դեգեներատ + գեներալ

(որից՝ գեյրոպացի)

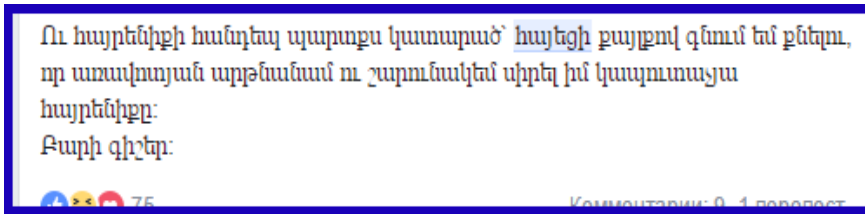
Կան նաև իմաստային նորաբանություններ, որոնց մի մասը դարձել է գործածական նաև համացանցից դուրս, մի մասը նոր իմաստով գործածվում է միայն համացանցային հարթակներում: Օրինակ՝ *հոռի* (մեղմասություն է, գործածվում է ո*ի բառի փոխարեն), *ջրցան* (գոեհիկ իմաստ ստացավ էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ ցույցերի օրերին), *արտագաղթ* («Օղնոկլասնիկից Ֆեյսբուք արտագաղթածներ») նն: Իսկ *գաղջ* ածականը գործածվում է նաև իբրև գոյական, բազմաթիվ իմաստներ է ձեռք բերել՝ կախված համատեքստից.

Նոր՝ հիմնականում հեզնական-ծաղրական իմաստով են գործածվում մի շարք բառեր, բառակապակցություններ՝ *հայեցի*, *ոսկեդենիկ հայերեն*, *օջախ*, *օջախի աղջիկ*, *բրիտանացի գիտնականները* նն: Հիմնական պատճառը այս բառերի անհարկի գործածումն է, չարաշահումը: Օրինակ՝ գիտության, բժշկության բնագավառի գրեթե ցանկացած անհեթեթ լուր, տեղեկություն զանազան լրատվամիջոցներ հաճախ են ներկայացնում իբրև «բրիտանացի գիտնականների հայտնագործություն»: Եվ *բրիտանացի գիտնական* արտահայտությունը ստացել հեզնական իմաստ տարբեր լեզուներում, այդ թվում և հայերենում.

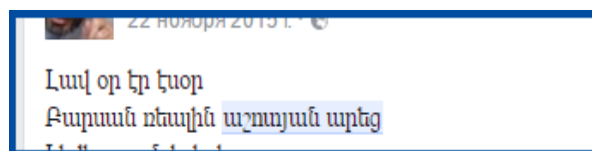
Թերևս ամենաշատը հեզնական իմաստ է ձեռք բերել *հայեցի* բառը: Պատճառն այն է, որ ամեն պատեհ ու անպատեհ առիթով այս չարչրկված բառը գործածում են, իսկ դա որևէ բառ արժեզրկելու ամենակարճ ճանապարհն է:

Նորակազմությունների, դիպվածային կազմությունների մի մեծ խումբ, ինչպես արդեն երևաց նախորդ օրինակներից, կապված է կոնկրետ իրադարձությունների հետ:

Էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ ցույցերի ժամանակ (2015 թ.) ստեղծվեցին նոր բառեր, դարձվածքներ, արդեն եղած բառերը նոր իմաստ ստացան (իմաստային նորաբանություններ), որոնք մի քանի ամիս գործածվելուց հետո գրեթե դուրս եկան գործածությունից՝ *բիբինին դնել/չդնել* («Հայաստանի էլցանցեր» ՓԲԸ-ի այն ժամանակվա տնօրեն Եվգենի Բիբինի անունից), *բիբինն ուտել*, *բիբին լինել/ըլնել*, *բիբինդ լույս*, *ջրցանին դնել/չդնել* ևն:

Նույն իրադարձությունների ընթացքում ստեղծվեց նաև *աշոտ(ծ)յան անել/լինել* դարձվածքը, *աշոտյանվել նորակազմությունը*՝ այն ժամանակվա ԿԳ նախարարի անունից: *Աշոտյան լինել/անել դարձվածքը*, որ նաև որոշ իմաստով մեղմասություն է՝ փոխարինում է ավելի գոեհիկ տարբերակին, բավականին երկար ժամանակ է՝ շարունակում է գործածվել, ի տարբերություն վերը բերված օրինակների: Այն հանդիպում է ոչ միայն քաղաքական կոնտեքստում:

Ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի օրերին, որի խորհրդանիշն անմոռուկ ծաղիկն էր, ստեղծվեցին *անվոռուկ*, *չվոռուկ*, *անմոռուկացավ*, *անվոռուկազգի* ևն *դիպվածային բառերը*:

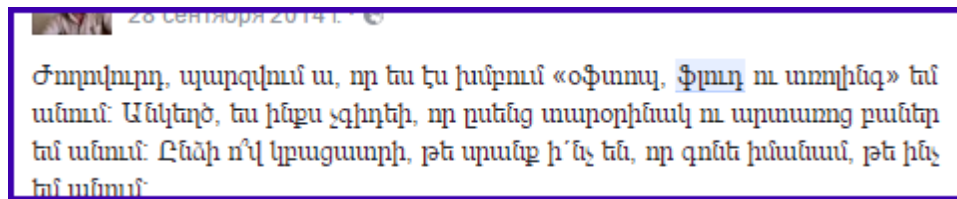
2016թ. ապրիլյան դժվարին օրերին ստեղծվեց արդեն հիշատակված *սելֆիդալի* բառը:

Եհովայի վկաներ բառակապակցության համաբանությամբ կազմվել են *Լևոնի վկաներ* (Լևոն Տեր-Պետրոսյանի անունից), իսկ 2016 թ. ամռանը՝ ՊՊԾ գնդի գրավման օրերին՝ նաև *Պավլիկի վկաներ* (Պավլիկ Մանուկյանի անունից) բառակապակցություններ:

«Միանգամյա օգտագործման» բառերն անհամեմատ շատ են. մեկ-երկու անգամ գործածվելուց հետո դրանք արագ մոռացվում են, և բավականին դժվար է գրտնելը, եթե անընդհատ չես հետևում լրահոսին ու գրանցում: Իհարկե, չի բացառվում, որ ստորև բերված բառերից մի քանիսը կարող են երկար գործածվելու շնորհիվ մտնել բառապաշարի մեջ: Դիպվածային շատ բառեր սովորաբար ստեղծվում են՝

արձագանքելով այս կամ այն դեպքին, իրադարձությանը, երևույթին, այդ բառերի մեծ մասը կատակային է: Բերենք ընդամենը մի քանի օրինակ. *ընտրաշաշ, ընտրավկա, ընտրագոմբի, թեկնածուռ, սառցախողխող, սասկուփշուր, ձնարբուք, բղապատում, ճիղասպինձ, եգաճկուն, գաղջընտիր, երիտգաղջ, ծռուլ նն:*

Համացանցային լեզվում հսկայական թիվ են կազմում նորագույն **փոխառությունները**: Խոսքը ոչ թե վերջին տարիներին առհասարակ փոխառած բառերի մասին է, այլ հենց համացանցային փոխառությունների: Շատ են անգլերեն կամ ռուսերեն համացանցային լեզվից փոխառած **սլենգային, ժարգոնային** բառերը: Այս բառերի մեծ մասը թերևս հասկանալի չէ համացանցից դուրս «ապրող» մարդկանց.

Բերենք որոշ օրինակներ.

Տրոլլ(թրոլլ), տ/թրոլլինգ - trolling	Ֆոենդլիստ -friend list
Ֆոլլոու/անֆոլլոու -follow/unfollow	սոաչ (սլենգ) - спач
լայք/դիսլայք -like-dislike	ռեփորթ (ռեփորթ անել) -report
շեյր (որից՝ շեյրել) - share	բազ -bug
քոմենթ (որից՝ քոմենթել) - comment	նիկ – nickname-ից
ֆեյք -fake	օֆտոպ- off topic-ից
քոփի/փեյսթ – copy/past	սաբժ -subj
լուզեր (սլենգ) - loser	
մեմ -meme	
քլիք -clike	
չատ/չաթ -chat	
գլյուկ (սլենգ) -глюк, глючить	
պիպլ (սլենգ, people-ից, հիմնականում գործածում են «հնաբնականները»)	
ռեստարտ -restart	
իգնոր (անել)- ignore	
սպամ/սպամեր-spam	
խոմյաչոկ-хомячок	
ֆլուդ-flood	
սփոյլեր - spoiler	
բլոկ (որից՝ բլոկել/բլոկ անել) -block	
օնլայն/օֆֆլայն- online, offline	
կամրադ (գործածում են հիմն. «հնաբնականները»)-comrade	
ֆոենդ/անֆոենդ - friend	

Աշխարհում ընդունված է, որ նոր ստեղծված կամ փոխառած ժարգոնային բառերը, բառերի նոր իմաստները գրանցվում են ամենահեղինակավոր բառարաններում, ստեղծվում են առցանց, արագ համալրվող բառարաններ⁸, գրվում են հոդվածներ, ուսումնասիրություններ, ատենախոսություններ: Այնինչ հայերեն նմանօրինակ բառարաններ կամ ուսումնասիրություններ գրեթե չունենք: Իհարկե, սա մասամբ նաև ֆինանսական խնդիր է, սակայն ակնհայտ է, որ նման առցանց բառարաններ չունենալ բացասաբար է ազդում հայերենի ուսումնասիրության վրա, խնդիրներ են ծագում նաև թարգմանիչների, հայերեն սովորող օտարերկրացիների համար:

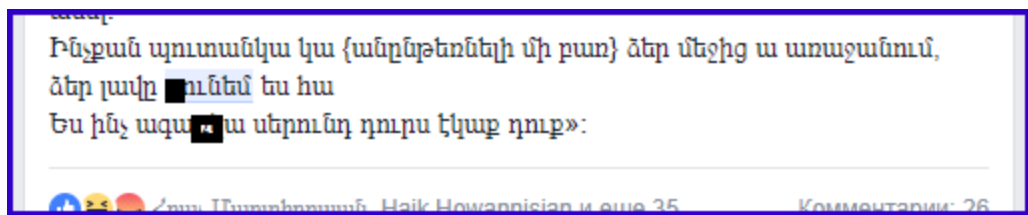
Խոսակցական լեզվի բառապաշարի մեջ առանձին շերտ են կազմում **հասարակաբանությունները, գոեհկաբանություններն ու հայհոյական բառերը**: Սակայն դրանք ժամանակակից հայերենում գրեթե ուսումնասիրված չեն. խորհրդային ու հետխորհրդային հայ լեզվաբանությունը այս բառաշերտին մի տեսակ քամահրանքով թե ամոթխածությամբ է վերաբերվում և համարում ուսումնասիրության ոչ արժանի թեմա: Ստ. Մալխասյանցի բառարանից հետո (1944) տպագրված բառարաններից, անգամ հետխորհրդային շրջանի, դուրս են մնացել բազմաթիվ գոեհիկ, հայհոյական բառեր: Այնինչ այլ երկրներում սրանք ուսումնասիրվում են գիտական մակարդակով, գրվում են ատենախոսություններ, մենագրություններ, գիտական հոդվածներ⁹:

Մեր հասարակության մեջ, հատկապես Երևանում, մեծ քաղաքներում, ընդունված չէ հայհոյել կանանց, աղջիկների, տարիքով մեծերի ներկայությամբ^{*}: Նման խիստ տաքու չկա, օրինակ, ռուսերենում, անգլերենում, որտեղ հայհոյական բառերն այնքան հաճախ են գործածվում բանավոր խոսքում, որ դարձել են մի տեսակ սովորական ընկալվող, կորցրել խիստ գոեհիկ ընկալումը, հաճախ են հանդիպում ոչ միայն բանավոր, այլև գրավոր խոսքում (գեղարվեստական գրականություն, համացանց), հնչում են էկրանից՝ ֆիլմերում, երգերում ևն: Սակայն վերջին երկու-երեք տարին նոր միտում է նկատվում նաև հայալեզու համացանցում. հայհոյական բառերը, հայհոյանքով գրառումները ավելի հաճախ են հանդիպում:

⁸Օրինակ՝ Oxford English dictionary (<https://en.oxforddictionaries.com>), Cambridge Dictionary (<http://dictionary.cambridge.org>), Иллюстрированный компьютерный словарь для «чайников», М., 2005, Большой словарь русского жаргона. С-Пб., 2001, անգլերեն սլենգի առցանց բառարաններ՝ <http://www.urbandictionary.com>, <http://onlineslangdictionary.com> ևն:

⁹ Տե՛ս, օրինակ, Christopher M. Fairman. *Fuck: Word Taboo and Protecting Our First Amendment Liberties*. US, 2009, Richard A. Spears. *Forbidden American English*, 1990. Левин Ю. И. *Об общенных выражениях русского языка. Поэтика. Семиотика*. - М., 1998, Ахметова Т. В. *Русский мат. Толковый словарь*. 1996, Жельвис В.И. *Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира*. М., 2001 (2-е изд.) ևն:

^{*}Ի դեպ, գյուղերում, փոքր քաղաքներում անհամեմատ ազատ է այս առումով. հայհոյանքը, գոեհկախոսությունը առօրյա բառապաշարի մասն են կազմում:

(սքրինշոթի վրա ջնջել ենք գոեհիկ բառերի մեջ որոշ տառեր, իսկ բնօրինակում դրանք գրված են ամբողջությամբ –**Ա.Ք.**):

Պատճառները մի քանիսն են: Նախ՝ համացանցում, սոցցանցերում կարելի է գրանցվել անանուն՝ առանց սեփական լուսանկարի, անձնական ճիշտ տվյալների, ինչը որոշակի ազատություն է տալիս մարդկանց, հնարավորություն ընձեռում անտեսելու հասարակական կարծիքը: Բայց միայն նրանք չեն. երբեմն հայհոյական, գոեհիկ բառերով գրառումներ են նաև ճիշտ անձնական տվյալներով, սեփական լուսանկարով մարդիկ: Վիրտուալ տարածքը, այն փաստը, որ դիմացդ համակարգչի/սմարթֆոնի մոնիտորն է, ոչ թե կոնկրետ մարդ, որ խոսակիցներն իրար չեն տեսնում, թերևս պատրանք է ստեղծում անանունության, կոտրում որոշակի տաբուներ: Պատճառը ոչ այնքան լեզվական է, որքան արտալեզվական. այս երևույթն ուսումնասիրում են հոգեբանությունը, սոցիոլոգիան, մշակութաբանությունը, հարակից գիտությունները: «Համացանցային հաղորդակցման առանձնահատկություններից է (...) ոչ բնորոշ, ոչ նորմատիվ վարքը: Հաճախ սոցցանցերում օգտատերերն իրենց այլ կողմից են ներկայացնում, քան իրական կյանքում»¹⁰: Ի դեպ, թեև մենք չենք անդրադարձել ծանոթությունների կայքերին, սակայն նշենք, հատկապես այդ կայքերում են մարդիկ հաճախ իրենց պահում ոչ այնպես, ինչպես իրական կյանքում: Անանունությունը ինչ-որ չափով ազատություն է տալիս մարդկանց, այն, ինչ նրանք չեն կարող անել կամ ասել իրական կյանքում, քանի որ հասարակական կարծիքը, ընդունված նորմերը, չգրված օրենքները ճնշում են, ազդում նրանց վարքի վրա, անում/ասում են վիրտուալ տարածքում: Որքան շատ են տաբուները, արգելքները տվյալ հասարակության մեջ, այնքան մեծ է այդ տաբուները կոտրելու, դրանցից ազատվելու ձգտումը: Ու եթե իրական կյանքում դա ավելի դժվար է հաղթահարել, վիրտուալ իրականությունն այդ հնարավորությունը տալիս է:

Բավականին հաճախ գոեհիկ, հայհոյական կամ անպարկեշտ համարվող բառերը գրվում են աղավաղված կամ որոշ տառերի փոխարեն պայմանական նշաններով. սա մեղմասության ձև է դարձել համացանցի լեզվում. *p*քմեջ անել, q7, &h&իկ, սեx, սի#%իր, n*ի* ևն:

Հետաքրքիր է, որ հայալեզու տիրույթում հայհոյական բառերը հաճախ ոչ թե հայերեն բառեր են, այլ ռուսերեն, երբեմն նաև անգլերեն: Սա թերևս բացատրվում է նրանով, որ դրանք մեզ այնքան գոեհիկ չեն թվում, որքան հայերեն հայհոյանքները. մի տեսակ ավելի հանգիստ ենք վերաբերվում՝ հենց դրանք հաճախ գործածվելու

¹⁰Տե՛ս **Виноградова Т.Ю.** Специфика общения в интернете. Русская и сопоставительная филология: Лингвокультурологический аспект. - Казань, 2004. - էջ 63-64.

շնորհիվ: Փաստորեն ռուսերեն կամ անգլերեն հայեցողական բառերը, գոեհկաբանությունները մի տեսակ մեղմասության ձև են դարձել հայերենում:

Հաճախ այս հայեցողականությունները գրվում են հենց հայաստառ, երբեմն որոշ տառերի փոխարեն զանազան սիմվոլներ գործածելով կամ բառը դիտավորյալ աղավաղելով:

16 марта 2016 г. - Ереван -
Իսկ սա, կներե՞ք ինձ իմ ֆրանսերենի համար, պի*դեց է, մաքուր, հալալ, զուլալ ու անթաքույց պի*դեց:

Վերջին մի քանի տարին հանդիպում են նաև **բարբառով** գրված տեքստեր. մարդիկ սոցցանցերում շփվում են այն լեզվով, որով խոսում են առօրյայում: Սա նույնպես համացանցում գրավոր և բանավոր խոսքի միջև տարբերությունները ջնջելու դրսևորում է, երբեմն երգիծանքի միջոց, կատակի ձև, թերևս նաև որոշ իմաստով կեսկատակ-կեսլուրջ պայքար Երևանի խոսվածքի դեմ, որ դարձել է արևելահայերի շփման ընդհանուր լեզու:

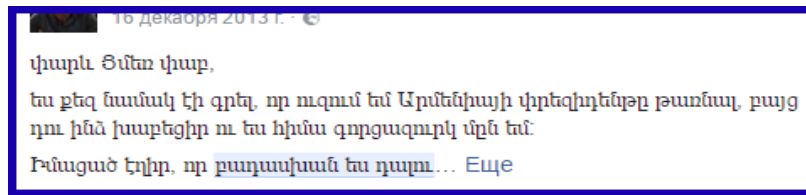
16 марта 2013 г. - Ереван
Թե՛տև տեղեզացումը
մարդ կա առաճին անգամ գուկա գեղամե՛ն, չիդե օրս ըստեղ ալաֆորանգա տառերով չեն գրե: մեննազ հայերեն: մե անգամը ըդման գրեղը հըլը հե՛, բայց կրգնվեղ հե՛ սիրուն չէ, ինճո կըսե քաղքըցի մեզըմ:
մե խոսքովըմ , կռիվ էնող չեղնի, դնենք գեղեն լարենքզը , ուր գուզե թող էրթա, հասկըցա՞նք իրար

Նկատել ենք, որ բարբառով ամենաշատը գրում են գյումրեցիները, լոռեցիներն ու դարաբաղցիները. անգամ ֆեյսբուքյան խմբեր կան, որտեղ հիմնական շփումը հենց բարբառով է:

Միայն հայալեզու սոցցանցերին հատուկ երևույթ է **արևմտահայերենի գործածությունը** հումորի, երգիծանքի, հեգնանքի նպատակով: Այս միջոցն օգտագործում են արևելահայերը: Այն համացանցում հատկապես սկսեց տարածվել ԲաՖՖի Հովհաննիսյանի «Բարևի հեղափոխություն»-ից հետո, իսկ մինչև այդ հիմնականում հանդիպում էր ավանդական ուղղագրությանը վերադառնալու մասին քննարկումներում: Նշենք, որ ավելի վաղ արևմտահայերենն իբրև երգիծանքի միջոց սկսել են օգտագործել «Ոգնիները»¹¹:

Առանձնահատկությունն այն է, որ գրության մեջ պահպանվում է արևմտահայերենի արտասանությունը՝ *բաղասխան եք դալու, քիդենք, շատ սիրեցինք Հայասդանը* ևն.

¹¹Տե՛ս, օրինակ, «Միշունքի ճիշդ» (https://www.youtube.com/watch?v=WZXE_Gt87lc):

Մի հոդվածի սահմաններում հնարավոր չէ անդրադառնալ համացանցի լեզվի բառապաշարի բոլոր առանձնահատկություններին: Ուզում ենք ընդգծել, որ համացանցային հաղորդակցման լեզուն ուսումնասիրության հետաքրքիր ու ծավալուն թեմա է, և այստեղ միայն թերություններ ու սխալներ փնտրել-գտնելը մեղմ ասած գիտական մոտեցում չէ: Համացանցում նոր լեզու է ձևավորվում. սա լեզվի նոր որակ է՝ իր առանձնահատկություններով, որ բավականին տարբերվում է թե՛ գրավոր-գրական, թե՛ բանավոր խոսքից:

Аревик Камалян - Лексические особенности языка интернет-общения.- Данная статья посвящена некоторым лексическим особенностям Армнета. В интернете формируется новый язык, который отличается как от письменного, так и от устного языка. Этот язык называют также письменно-разговорный: хотя в сети мы общаемся письменно, но этот язык более близок к разговорному языку: большинство пользователей общаются именно на разговорном, неформальном языке. В статье уделено внимание таким особенностям, как намеренное искажение слов, словообразованию путем контаминации, что не характерна для армянского языка, неологизмам и окказиональным словам, которые создаются в сети. Много заимствований, особенно жаргонных, сленговых слов и аббревиатуры из английского и русского языков. Также мы обратили внимание на использование ненормативной, обценной лексики, что в общем-то была несвойственна армянскому обществу до последнего времени.